

Якимець Ю. В. — ад'юнкт
кафедри адміністративного
права та процесу Національної
академії внутрішніх справ

ДЕРЖАВНА ПОЛІТИКА У СФЕРІ КУЛЬТУРИ

Проаналізовано державну політику у сфері культури, визначено цю категорію, розглянуто її зміст, шляхи реформування та підвищення ефективності державного регулювання у сфері культури.

Ключові слова: політика; державна політика; сфера культури.

Проанализирована государственная политика в сфере культуры, определена данная категория, раскрыты ее содержание, пути реформирования и повышения эффективности государственного регулирования в сфере культуры.

Ключевые слова: политика; государственная политика; сфера культуры.

The concerning the state policy in sphere of culture is analyzed, the definition of this category, revealing its contents, the main ways to reform and improve state regulation in sphere of culture are considered.

Keywords: politics; public policy; the sphere of culture.

Незважаючи на наявність значної кількості визначень поняття “політика”, науковці зауважують, що політична сфера життя суспільства формується переважно у зв’язку з реалізацією інтересів різних соціальних груп. Зазначене спричиняє протиріччя інтересів, для врегулювання яких необхідне втручання державних інститутів публічної влади, здатних застосовувати з цією метою певні засоби примусу. Тому в сучасній політології політику визначають як *галузь цілеспрямованих відносин між соціальними групами з приводу використання інститутів публічної влади для реалізації їх суспільно значущих запитів і потреб.*

Таким чином, політика безпосередньо чи опосередковано пов’язана з організацією та функціонуванням державної влади, засобами й методами діяльності держави. Поняття “політика” і “політика держави” співвідносяться в категоріях “загальне” й “особливе”, адже політика держави — це і є політика стосовно конкретно-історичних умов життя й організації суспільства.

З розвитком людства політика перетворюється на одну з найважливіших сфер життєдіяльності суспільства й вид державної

діяльності, що пов'язана з функціонуванням державної влади, її взаємовідносинами з громадянами та суспільством загалом. Політика стає самостійною діяльністю, спрямованою, насамперед, на досягнення та організацію окремими групами (політичними партіями) державної влади задля задоволення як класових, так і загальносуспільних потреб, інтересів, цілей, пов'язаних так чи інакше зі встановленням та забезпеченням певного суспільного порядку. Публічну владу як різновид влади соціальної слід розглядати, передусім, як засіб реалізації та захисту національно-державних інтересів. Сутність публічної влади, держави обумовлює сутність *державної політики як певної соціальної форми реалізації влади*. Діяльність органів публічної влади, зокрема у формі політики, покликана визначати роль і завдання цієї влади у життєво важливих сферах суспільства, стратегічні цілі законодавчих, управлінських, адміністративних заходів збереження цілісності суспільства та його поступу шляхом соціального прогресу [1, с. 312–313].

Політика держави знаходить своє відображення в її функціях. Для сучасної правової держави головною функцією є охорона інтересів людини, захист її прав і свобод, забезпечення належних умов життя. Інші функції держави певною мірою підпорядковані її здійсненню. Серед них можна виокремити такі: створення демократичних умов для координації інтересів різних соціальних груп суспільства; створення умов для розвитку виробництва; сприяння розвитку освіти, науки, культури; охорону навколишнього середовища; захист конституційного ладу; забезпечення законності та правопорядку.

Тобто йдеться про політику держави в різних сферах життя суспільства, зокрема, про соціальну, культурну, економічну, регуляторну, екологічну, правову політику. Таким чином, політика держави відображається в спрямованості регулювання суспільних відносин, що складаються в реальному житті.

У Законі України "Про культуру" встановлено засади та пріоритети державної політики у сфері культури, однак законодавець не наводить визначення цього поняття. Необхідно з'ясувати, чи доцільно використовувати терміни "державна культурна політика" і "державна політика у сфері культури".

Термін "державна політика" має декілька тлумачень:

як транспарентний процес прийняття політичних, зокрема й управлінських, рішень;

як цілеспрямований вплив, що здійснюють структури публічної влади (переважно в контексті реалізації публічного управління);

як програма, що містить стратегії розвитку держави (ідеться про галузеву політику);

як визначений курс публічної влади (у контексті реалізації певної ідеології владного класу);

як публічна діяльність. Останню слід розуміти як репрезентовану в публічній сфері активність політичних і неpolітичних діячів, які шляхом взаємодії прагнуть реалізовувати власний інтерес. Публічною є діяльність держави, спрямована на задоволення запитів соціальних груп;

державна політика як механізм підтримання публічного порядку. У цьому контексті слушно зазначав американський учений Е. Гоффман, що люди, взаємодіючи в суспільстві, формують способи підтримання, руйнування та відновлення публічного порядку, який є базовим для підтримання соціального порядку – політичного й економічного [2, с. 178].

Спільним у характеристиці сутності поняття “державна політика” є те, що державну політику розробляють і здійснюють держава та її органи, вона передбачає основні напрями їх діяльності та саму діяльність як загалом у суспільстві, так і в певній сфері, визначає внутрішній курс держави та засади міжнародної діяльності [3, с. 30].

З’ясування сутності державної політики є надзвичайно важливим, насамперед, для розуміння її зв’язку з публічним адмініструванням. Рівень, характер, якість, результативність державної політики залежить від публічного адміністрування певних сфер суспільного життя з використанням відповідних підходів і напрямів. “...Державна політика необхідна не тільки як форма публічного адміністрування, а як його найбільш міцний організаційний потенціал. І навпаки, публічне адміністрування є своєрідною формою державної політики і засобом її практичного втілення в життя” [4, с. 30]. Саме в цьому виявляється взаємозв’язок, взаємозумовленість державної політики та публічного адміністрування.

Публічне управління регулює культурні процеси за допомогою відповідного законодавства і з використанням фінансових, економічних, адміністративних і політичних механізмів впливу. У розвинених країнах наявна система нормативно-правових актів, що регламентують роботу засобів масової інформації, охорону культурної спадщини, авторських прав у сфері як науково-технічної, так і художньої творчості. Законодавчо гарантовано право окремої людини та груп людей на задоволення культурних потреб, щорічно скеровують значну частину коштів державного бюджету на фінансування освіти, науки, проектно-конструкторських досліджень, підтримання державних установ культури (музеїв, театрів, архівів, бібліотек, сховищ кінофотоматеріалів, консерваторій, концертних залів), охорону й реставрацію пам’яток культури.

Поняття “державна політика у сфері культури” також не має однозначного тлумачення, що зумовлено неоднозначністю підходів до родового терміна “державна політика”, а також концептуальністю призначення державної політики щодо розвитку відповідної сфери.

За визначенням ЮНЕСКО, головною метою культурної політики в демократичному суспільстві є “забезпечення вільного доступу всіх громадян до культурного життя та активної участі в ньому” [5, с. 27]. У наведеному визначенні акцентовано увагу на доступі всіх громадян до культурного скарбу нації.

У доповіді “Політика в галузі культури – попередні роздуми” під час дискусії, що відбулася з ініціативи ЮНЕСКО 1967 р. в Монако, зазначено, що політику держави у сфері культури слід розуміти як комплекс операційних принципів, адміністративних і фінансових видів діяльності та процедур, які забезпечують основу дій держави в галузі культури. Ця дефініція на перший план висуває принципи та види діяльності зазначеної сфери, що, на нашу думку, не цілком правильно, оскільки будь-яка діяльність спрямована на задоволення інтересів людини, а в цьому визначенні про інтерес людини взагалі не йдеться.

На міжнародній міжурядовій конференції, присвяченій проблемам державної політики у сфері культури, що відбулася в Гельсінкі 1972 р., наголошено, що політика держави у сфері культури є невід’ємною частиною загального розвитку суспільства, важливим чинником соціально-економічного розвитку кожної країни.

Аналіз наукової літератури свідчить про існування різних підходів до визначення сутності та змісту цього поняття.

В. Б. Чурбанов, розглядаючи політику радянської держави у сфері культури, визначав, що це діяльність, спрямована на культуризацію суспільства, яка забезпечує розвиток властивостей, компонентів, сторін економічної, соціальної, політичної, духовної, сімейно-побутової та інших сфер його життєдіяльності [6, с. 72–73].

І. А. Столяров сутність державної політики у сфері культури зводить до планового державного управління культурним будівництвом і планування розвитку культурного обслуговування населення [7, с. 26].

Наведені визначення відображають радянські підходи до культурної сфери як структурного елементу планового господарства.

Головним завданням політики радянської держави у сфері культури було виховання “нової” радянської людини, створення соціалістичної культури, водночас, людину розглядали не як активний суб’єкт, а як об’єкт політики. Згідно з відомою тезою про майбутнє злиття націй, українську культуру розуміли як органічну і невід’ємну складову всієї радянської культури. Така політика фактично призвела до уніфікації культурних інститутів, нівелювання, збіднення й навіть зникнення цілих пластів і напрямів української культури [8, с. 34].

Сьогодні державну політику у сфері культури визначають як “політику держави, політичних партій, громад, об’єднань і рухів у сфері науки, освіти, літератури й мистецтва, діяльності культурно-освітніх та релігійних установ, засобів масової інформації, організації

дозвілля тощо" [9, с. 179]. Це визначення акцентує увагу на суб'єктах, які впливають чи можуть впливати на об'єкти культури.

О. М. Семашко визначає державну політику у сфері культури як ґрунтовану на громадській згоді систему поглядів стосовно належного стану культурного життя та уявлення про пріоритети, які визначають критерії оптимального використання всіх видів ресурсів. Цілі державної політики у сфері культури, на думку вченого, мають формуватися з урахуванням інтересів населення, митців, засобів масової інформації та держави на основі певного компромісу між ними. Мета державної політики у сфері культури полягає в тому, щоб "завести" природний механізм функціонування культури, насамперед, через організацію та стимулювання культурного життя різного рівня – аж до сім'ї й окремої особи, на основі зближення суспільних сил, партій, суб'єктів культури [10, с. 209–210].

На наш погляд, зводити державну політику до системи поглядів та уявлень про пріоритети не можна.

С. А. Чукот вважає, що основою державної політики у сфері культури є її завдання, а саме: виховання громадян, збереження культурної самобутності, дотримання певних ритуалів, норм тощо в суспільній життєдіяльності громадян, а також підтримку їх творчої діяльності, особистого внеску в становлення та розвиток духовної культури [11, с. 244].

Однак завданнями не вичерпується зміст зазначеного поняття.

На думку К. М. Гасратян, сучасну політику держави у сфері культури варто розглядати як цілеспрямоване державне втручання в соціокультурні процеси, з метою підтримання культурно-мистецької галузі та розв'язання проблеми доступу до культурного надбання найменш соціально захищених верств населення в умовах переходу до ринкових відносин.

З цього приводу варто зробити декілька зауважень: по-перше, не зрозуміло, як автор співвідносить культурну сферу і культурно-мистецьку галузь; по-друге, держава для адміністрування певної сфери не завжди застосовує цілеспрямоване державне втручання; по-третє, не можна звужувати державну політику у сфері культури до розв'язання проблеми доступу до культурного надбання найменш соціально захищених верств населення.

Таким чином, на нашу думку, *державна політика у сфері культури – це організована та цілеспрямована діяльність публічної адміністрації, спрямована на створення сприятливих умов національно-культурного розвитку, збереження національно-культурної спадщини, задоволення інтелектуальних і духовних потреб людини шляхом застосування нормативно визначеної (установленої) системи заходів.*

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Селіванов В. М. Право і влада суверенної України: методологічні аспекти : [моногр.] / Селіванов В. М. – К. : Вид. дім “Ін Юре”, 2002. – 724 с.
2. Goffman E. Asylums: Essays n the Social Situation on Mental Patients and other Inmates / Goffman E. – New York, 1961.
3. Карлова В. В. Державна політика у сфері культури: сутність та особливості реалізації в сучасних умовах / Карлова В. В. – К., 2003. – 180 с.
4. Державна політика: аналіз та механізм її впровадження в Україні : [навч. посіб.] / за заг. ред. В. А. Ребкала, В. В. Тертички. – К. : Вид-во УАДУ, 2000. – 232 с.
5. Концепція державної культурної політики України. Основні положення : проект // Українська культура. – 1995. – № 4. – С. 27–35.
6. Чурбанов В. Б. Культура и развитие личности в социалистическом обществе / Чурбанов В. Б. – М. : Педагогика, 1981. – 289 с.
7. Столяров И. А. Управление культурой: организационно-экономический механизм / Столяров И. А. – М. : Экономика, 1989. – 208 с.
8. Карлова В. В. Державна політика у сфері культури : Сутність та особливості реалізації в сучасних умовах : дис. ... канд. наук з держ. управління : 25.00.01 / Карлова В. В. – К., 2003. – 222 с.
9. Політологічний енциклопедичний словник : [навч. посіб.]. – К. : Генеза, 1997. – 400 с.
10. Семашко О. М. Українська культура в умовах нової соціальної реальності: стан і проблеми розвитку / О. М. Семашко // Культурне, відродження в Україні: [моногр.] / за ред. Т. О. Сілаєвої. – Л. : Астериск, 1993. – 290 с.
11. Чукот С. А. Генеза духовної культури: управлінський вимір : [моногр.] / Чукот С. А. – К. : Вид-во УАДУ, 1999. – 256 с.